

Шевченко Світлана Віталіївна
к.психол. наук, доцент
кафедри психології, доцент
МДПУ ім. Богдана Хмельницького;
Суменко Тетяна Юріївна
здобувачка вищої освіти групи пс231м
МДПУ ім. Богдана Хмельницького,

АВТОРСЬКИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ЗІ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ ТА ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

За останнє десятиріччя, проблема формування соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку стала предметом прицільної уваги дослідників та фахівців практиків, що працюють у межах реабілітаційних установ. Науковий інтерес означеної проблеми зумовлений відсутністю сталих науково обґрунтованих даних про корекційно-розвиткову роботу для дітей із СПР та дітей з аутизмом у межах реабілітаційних установ та їх можливості опанувати елементарні знання, соціальні навички та компетентності.

У реабілітаційних установах особлива увага надається формуванню у вихованців ряду компетентностей необхідних для самостійного життя. Формування соціальної компетентності є першочерговим запитом батьків дітей зі складними порушеннями розвитку та дітей з аутизмом, які приводять своїх дітей до реабілітаційних установ. Запити батьків є зрозумілими, адже власний соціальний досвід їх дітей сприятиме відносно самостійному функціонуванню у межах власного житла і соціального середовища.

Вирішенню вказаної проблеми сприятиме розробка нових методів формування соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку та дітей з аутизмом, реалізація яких розширить практичні інструменти фахівців реабілітаційних установ та допоможе дітям здобути власний соціальний досвід та відчутти себе повносправними членами суспільства.

Методи формування соціальної компетентності дітей з особливостями розвитку вивчали В. Liberi (2012), В. Spitzberg та М. Cooper (2012),

Melissa E. DeRosier (2016), Н. Кубата, М. Айзенбард (2018), О. Литвишко (2019), Д. Губарева (2021), Я. Утьосова(2023). Однак, у царині психології, досліджень, що вивчають методи формування соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку та дітей з аутизмом, вкрай недостатньо.

Н. Кубата, М. Айзенбард (2018) досліджували феномен соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку у процесі ігрової діяльності [2]. С. Мороз характеризує колективні, творчі ігри для дітей дошкільного віку, що сприяють формуванню соціальної компетентності малечі [3].

Американський філософ, професор Е. Augustus Freeman у роботі з дітьми із розладом аутистичного спектру аналізує метод під назвою Creative drama, який визначає як імпровізовану драматичну діяльність, спрямовану на покращення навчальних, соціальних навичок та загальний розвиток особливої дитини [4].

У Creative drama відсутній сценарій, на відміну від рольових ігор, які застосовують у терапевтичних видах діяльності з аутистичними дітьми та дітьми із СПР. Творча драма проводиться з вільними діалогами, де всі учасники можуть використовувати спонтанні/довільні дії [4]. Тематика творчої драми (Creative drama) обирається групою учасників, а з моменту, коли обрана тема, або навіть історія, діти визначаються з власними ролями.

Експериментальні дані реалізації програми Creative drama свідчать про те, що «недоліки» розвитку дітей із аутизмом не є статичними та стійкими до змін. Результати використання програми у американському суспільстві засвідчують, що, коли діти з розладом аутистичного спектру опиняються у конкретній ситуації на завдану тематику, вони починають взаємодіяти з іншими особами з власного бажання або за допомогою візуальних, фізичних чи словесних інструкцій. Тобто, виконуючи конкретну роль, дитина з розладом аутистичного спектру самотужки вибудовує маршрути власної діяльності, що мотивує її до зворотного зв'язку і таким чином відбувається генералізація отриманих алгоритмів комунікації та мінімізуються недоліки, що і є головною передумовою формування соціальної компетентності дітей із розладом аутистичного спектру. Після відпрацювання програми Creative drama, з учасниками проводились

інтерв'ю, що засвідчували позитивні емоційні переживання дітей із розладом аутистичного спектру під час участі у такій формі корекційної активності. Після програми діти стали більше спілкуватися один з одним, помітно зросли показники впевненості в собі. Окремо варто відмітити той факт, що у цих дітей стали значно міцніші зв'язки з батьками [4].

Метод «Соціальний ларпінг»

Аналіз методів формування соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку та розладом аутистичного спектру, у тому числі методу Creative drama, дав можливість використати їх під час розробки експериментальної частини дослідження, присвяченого питанню формування соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку в умовах реабілітаційного центру та впровадити у корекційно-розвиткову роботу Комунального закладу «Харківський міський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Промінь». На основі аналізу досвіду застосування методу Creative drama для дітей зі складними порушеннями розвитку та дітей з розладом аутистичного спектру було розроблено *авторський метод «Соціальний ларпінг»*, що є похідним від методу Creative drama та враховує принципи методик TEACCH і Floortime.

LARP (від англ. Live action role-playing game) – різновид рольової гри живої дії, що характеризується безпосереднім виконанням дій, які притаманні персонажам.

Соціальний ларп ми трактуємо як різновид рольової гри із соціально-значущим контентом. Тематика соціальних ларпів формується із індивідуальних проблемних запитів індивіда та спрямовує його набутий соціальний досвід в межах ларпу у інтеграційне русло побутового життя. На відміну від творчої драми, соціальний ларпінг проводиться виключно на соціальні теми. Стратегічна мета будь-якого соціального ларпу – спрощення інтеграційних процесів та адаптації дитини із складними порушеннями розвитку у соціальний вимір.

Метод «Соціальний ларпінг» полягає у надолуженні соціального досвіду через емпіричну складову кількісних взаємодій у соціальних контактах під час

творчої діяльності. Реалізація даного методу формування соціальної компетентності дитини зі складними порушеннями розвитку та дитини з аутизмом можлива за наступних умов: кількість учасників: від 3 - 20 осіб (в окремих випадках кількість учасників може збільшуватися); наявність організатора ларпінгу; реалістичне приладдя, одяг, атрибути; максимальне створення атмосфери за завданою тематикою, або реальні умови у безпечному, знайомому та комфортному для дітей приміщенні (попередній екскурс та ознайомлення); музичне оформлення із реалістичними звуками, що викликає асоціативні відчуття у учасників ларпінгу.

Усі учасники ларпу заздалегідь знайомляться з означеною темою через перегляд відеофільмів, екскурсії, ігри, бесіди, спостереження. З метою попередження сенсорної дисфункції, вихованців заздалегідь знайомлять із приладдям та одягом, що буде використовуватись під час ларпінгу. Окремо, дітей знайомлять із музичними звуками, шумами, які будуть супроводжувати творчий процес протягом певного періоду (шум вітру, кроки людини, транспорту, брязкіт ключів, стук у двері та ін.). Це можуть бути ігри «Вгадай що шумить?», «Звідки шум», «Чия пісня», «Добери картинку за звуком» та ін. Для немовленевих дітей та дітей із аутистичним спектром створюється візуальна карта, розклад, у разі потреби добираються мотиваційні стимули. Через творчі види діяльності у вигляді ліплення, малювання, конструювання (інженерінгу), підопічним пропонується відобразити найбільш яскраві моменти, що запам'яталися їм у продовж процесу ознайомлення із темою.

За ініціативою організатора соціального ларпінгу, що враховує попередні запити батьків дітей зі складними порушеннями розвитку і дітей з аутизмом, та з огляду на затребувані соціальні дефіцити підопічних у рамках їх індивідуальної програми розвитку у фокусі реабілітаційного маршруту, оголошується тематика ларпу, його тривалість та орієнтовні задачі для кожного учасника творчого процесу.

Учасники соціального ларпінгу (діти зі СПР, діти з аутизмом, їх батьки, або піклувальники, фахівці) за власним вибором обирають бажані ролі за

вказаною тематикою. Після чого кожен з учасників, у довільному порядку обирає «робочу зону», необхідний інструментарій, одяг. За відповідним знаком у вигляді дзвоника, починається гра. Організатор виконує роль пасивного спостерігача та може частково скеровувати дії учасників. Учасники самостійно можуть ділитися на команди, діяти за власною ініціативою, робити вибір, давати інструкції, виконувати або не виконувати їх.

Соціальний ларпінг на відміну від творчої драми може тривати від 15 хвилин до кількох тижнів. Слід враховувати той факт, що дітям зі складними порушеннями досить важко дається момент «переключення» від акторської ролі до реалій життя. Важливо, аби організатор ларпінгу чітко орієнтував усіх учасників щодо тривалості творчого процесу. Творча гра у вигляді ларпінгу в межах навчального простору, встановлення кордонів між творчим і реальним процесом реалізується: відповідним звуком, сигналом про закінчення гри «на сьогодні». Усі учасники прибирають «робочі зони», складають інструменти та одяг у відповідних боксах, що мають яскраві наліпки. Таким чином, діти краще запам'ятовують свій «бокс» із речами, а чіткі алгоритми виконання своїх творчих обов'язків сприяють взаємодії у команді та здобутті власного соціального досвіду.

Соціальний ларпінг, як метод формування соціальної компетентності дітей зі складними порушеннями розвитку, дітей з аутизмом, розширює їх уявлення та знання із соціальної тематики, надає можливість в практичному аспекті та реальних умовах соціального простору співпрацювати із сторонніми особами, розвивати комунікативні навички. Перевтілення за рахунок обраної ролі дає можливість дитині експериментувати та досліджувати, вчитися розуміти власні потреби, уявляти межі своєї компетентності, висловлювати почуття, думки, розвивати фантазію та уяву.

Концентрація уваги учасників ларпу скеровується переважно на завданнях, що спонукають до двосторонньої комунікації. Важливою умовою є соціальний простір де відбувається сама гра, що є асоціативним трампліном для подальшої інтеграції уявлень, знань і умінь. Отриманий досвід дитина зможе

використовувати у реаліях буденного життя та застосовувати практичні алгоритми знайомої «опрацьованої» ситуації.

Отже, *соціальний ларпінг* – це комунікативно-рольова гра, що ґрунтується на основі довільної творчої взаємодії усіх учасників процесу в режимі реального часу із програванням «реально існуючих» соціальних проблемних запитів дітей із складними порушеннями розвитку, зокрема й дітей із розладом аутистичного спектру.

Впровадження авторського методу соціальний ларпінг у систему корекційно-розвиткової роботи в межах реабілітаційної установи для дітей зі СПР та дітей з аутизмом дозволяє нівелювати прояви індивідуалізованих дефіцитів/запитів, агресивної поведінки, сприяє підвищенню мотивації до навчально-корекційних та розвиткових занять, більш сталого інтересу, концентрації уваги та опануванню ряду навичок і алгоритмів для взаємодії між однолітками, батьками, і фахівцями.

Література

1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ [Електронний ресурс] // Stud. – Режим доступу: https://stud.com.ua/78675/psihologiya/osoblivosti_rozvitku (дата звернення: 04.12.2023).
2. Н.П Кубата. ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ [Електронний ресурс] / Н.П Кубата, М.М Айзенбарт // Молодий вчений. – 2018. – Т. 5, № 57. – С. 2. – Режим доступу: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4455>.
3. С. Мороз. Роль гри в соціалізації дитини [Електронний ресурс] / С.Мороз, Н.Ковалевська. – Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15519/1/29.pdf>.
4. LibGuides: Creative Drama: Home [Electronic resource] // Home - LibGuides at Oakwood University. – Mode of access: <https://libguides.oakwood.edu/c.php?g=1023773> (date of access: 19.12.2023).

